

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת דברים-חזון

זמן ר"ת	צאת השבת	חולקת נרות	לוח אור החיים
21:16	20:19	19:29*	י-ם
21:13	20:18	19:28	ת"א
21:16	20:21	19:31	חיפה
21:13	20:18	19:28	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 19:09

ויראו ממך

ואמר לו הקב"ה אתה עוד תחיה בכדי לקבל שכר החסד שעשית עם אברהם אבינו, ותראה מזרע אברהם אבינו אלפים ורבבות ומידם תיפול ואז תבוא על עונשך.

אלא שבאמת צריך להבין מה ענינו עם האבות הקדושים, מה רצה מהם, וגם זה רמזו לנו בפרשתנו בפרט שנראה לנו כמיותר אך התורה מציינת אותו, והוא מה שנאמר (דברים ג' י"א) כי רק עוג מלך הַפֶּשֶׁן נִשְׁאָר מִמֶּנָּה הַרְפָּאִים, ומפרש רש"י: מיתר הרפאים - שהרגו אמרפל וחביריו בעשרות קרנים, ולכאורה מה רוצה להשמיענו בפרט זה, ואולם כבר הארכנו במאמר אחר (לפרשת חוקת תשפ"ג), לבאר שאלו הרפאים נבראו מרפיון ידינו בתורה הקדושה, ולכן הם תפסו את הארץ הקדושה, שכידוע הינה מיועדת לעם ישראל בלבד כאשר ילמדו את התורה ויקיימו מצוותיה, כמבואר בתורה בהרבה מקומות, וכבר רמזו על כך את דברי הגמרא (ברכות מ"ט). כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו, שהברית והתורה הם מיוחדים לארץ ישראל ובהעדרם איננו יוצאים ידי חובתנו בעמידתנו בארצנו.

ואולם האבות הקדושים עסקו בתורה ולימודה (כמבואר ביומא כ"ח:), ולכן עוג ראה בהם שונאיו ורצה להלחם בהם ביועו שכאשר יצליחו בלימוד התורה לעם ישראל, הוא וחביריו הרפאים יכחדו מן העולם, וזה באמת אשר אירע להם, הרפאים לאט נכחדו מן הארץ על ידי מלחמות של האומות בהם, וכמו שמסופר בפרשתנו, ואמנם עוג נשאר האחרון מיתר הרפאים, והוא גם מה שמדגישה התורה (ג' י"ג) הָיָה יִקְרָא אֶרֶץ רִפְאִים, שזו ארץ רפאים המקורית המובטחת לאברהם אבינו כמבואר ברש"י, וזה מה שמספרת לנו התורה שכעת בבוא משה רבנו שקיבל את התורה ולימדה לכל בני ישראל, כבר אין זכות קיום כלל לרפאים, שהרי עם ישראל כבר אינם מתרפים מן התורה, ולכן דוקא משה יכול היה להלחם בעוג ולנצחו בקלות, וזה מה שנאמר למשה רבנו כי בידך נתתי אותו, כבר הוא נתון בידך מעת אברהם אבינו שאז נגזרה עליו הגזירה, ורק חיכו לשלם שכרו ולך משה רבנו שתבוא בזכות התורה שקיבלת בידך וכמו שנאמר (שמות ל"ב ט"ו) וַיִּבְרַךְ מֹשֶׁה מִן הָהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ, אותה יד שקיבלה התורה עליה נאמר כי בידך נתתי אותו, בכח התורה הקדושה נתנח את עוג.

ובזה יובן מה שמשה רבנו מאריך כעת בביאור זה לפני פטירתו, לומר לבני ישראל אתם עומדים להכנס אל הארץ ראו ודעו שזכותנו בארץ הוא בזכות התורה הקדושה, וכאשר אנו עוסקים בה בכל כוחנו אפילו עוג מלך הבשן עם כל חוזקו וארצו החזקה נופל בידנו, ואם ח"ו מתרפים מן התורה אז בהם הרפאים המזיקים הנולדים מרפיוננו.

אחים יקרים, אמנם נמצאים אנחנו עדיין בגלות, ארוכה ומתמשכת, וכמה שאנו חושבים שהנה הגיע כבר הסוף, אך עוד לא, עוד אסונות ועוד אבידות ועוד צרות, והכל ירוד בגשמיות, והעזובה רבה ברוחניות, אך נדע נאמנה שסופה של הגלות תלוי בנו, אם נקבל עלינו עול תורה ננצח את כל אויבינו ויבוא משיח צדקנו ונזכה למה שנאמר בסוף המדרש הנזכר, אמר הקב"ה לישראל כשם שבעולם הזה היו אומות העולם שומעים שמעכם ומתיראין ומתפחדין מכם, כך לעתיד לבא שנאמר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. אכ"ר.

בסוף פרשתנו התורה מספרת שוב על מלחמת ישראל בעוג מלך הבשן, אולם בשונה ממה שסופר בספר במדבר (כ"א ל"ג-ל"ה) בסוף פרשת חוקת על מלחמה זו בג' פסוקים, בפרשתנו התורה מאריכה במשך י"ג פסוקים (דברים ג' א'-י"ג) בפירוט הארצות שלקחו מעוג (חבל ארגוב), מספרם (ששים עיר), ואיכותם (ערים בצורות וכו' לבד מערי הפרזי), ואיך הרגו אותם ושללו ובזזו אותם, ואפילו בתיאור מיטתו של עוג מלך הבשן, איכותה מקומה וגודלה, וכמו שנאמר (שם י"א) הִנֵּה עָרְשׁוֹ עָרֵשׁ כְּרִזְלֵה הָיָה כְּרֶבֶת בְּנֵי עֲמֹן תִּשַׁע אַמּוֹת אָרְבַּע אַמּוֹת כְּהָפָה בְּאֶמֶת אִישׁ, והדברים מפליאים מדוע דוקא כאן התורה מאריכה בכל זה, ומה באמת חשוב לנו לדעת דברים אלו.

ולפני שנשיב על כך נעורר שלא רק בתורה, אלא אפילו במדרש ישנה הרחבה ופירוט מעניין לגבי עוג מלך הבשן, ומפני שדברי המדרש שופכים אור על שאלתנו נביאם מעט באריכות, על הפסוק (דברים ג' ב') וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֵל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נִתְּנִי אֹתוֹ, נאמר במדרש (דברים רבה פרשה א' פסקה כ"ה) וז"ל: ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו, כי בידך "אתננו" אין כתוב כאן, אלא כי בידך "נתת" אותו, אמר הקב"ה כבר פסקתי דינו מימות אברהם, כיצד בשעה שנשבה לוט בן אחיז ובא עוג ובישר את אברהם שנאמר (בראשית י"ד י"ג) ויבוא הפליט, אמר ריש לקיש משום בר קפרא פליט היה שמו, ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם עסוק במצות בעוגות הפסח, ולא בא לשם שמים אלא לשם נוי של שרה, אמר בליבו הריני מבשר אותו והגדוד הורגו ונוטל אני את שרה אשתו, אמר לו הקב"ה אי רשע, כך אמרת, חיך שאני נתן לך שכר רגליך ומאריך לך שנים ומה שחשבת בליבך הריני הורג אברהם ונוטל את שרה, ביד בני בניה עתיד אותו האיש ליפול. כבר פסקתי את דינו מימות יצחק, כיצד, בשעה שמל אברהם את יצחק בנו עשה משתה וקרא לכל מלכי כנען, שנאמר (בראשית כ"א ח') ויעש אברהם משתה גדול וגו', מהו גדול, שכל גדולים היו שם, אף עוג היה שם, באותה שעה אמרו לו לעוג לא כך היית אומר אברהם פרדה עקרה הוא ואינו מוליד, כיון שראה את יצחק אמר מהו זה אין זה כלום באצבעי אני הורגו, אמר לו הקב"ה כך אמרת? על מנת שתראה אלפים ורבבות יוצאים ממנו ובידם אותו האיש עתיד ליפול. כבר פסקתי את דינו מימות יעקב, כיצד בשעה שנכנס יעקב אצל פרעה לברך אותו שנאמר (בראשית מ"ז ז') ויברך יעקב את פרעה, היה עוג יושב שם, באותה שעה אמר לו פרעה לעוג לא כך היית אומר אברהם פרדה עקרה הוא ואינו מוליד, הרי בן בנו ושבעים נפש מירכו, אותה שעה התחיל עוג מכניס עין רעה עליהן, אמר לו הקב"ה אי רשע מה אתה מכניס עין רעה בבני, תימס עינו של אותו האיש, עתיד אותו האיש ליפול בידך. עכ"ל המדרש הנצרך לנו. והוא נאמר דוקא על אותו פסוק שנאמר בדיוק כמותו בפרשת חוקת, [זולת שינוי אחד ששם נאמר ויאמר ה' אל משה וכאן נאמר אלי],

וכאן המדרש מאריך בדברים אלו ושם אינו אומר זאת. ונראה לי שהוקשה לו למדרש דוקא בפרשתנו, מדוע נאמר כל האריכות הזו ובפרט תיאור עוג עריו ואפילו מיטתו, ולכן מבאר שעוג הזה היה שונא ישראל גדול, ולא כמו שנראה לנו בהשקפה ראשונה בתורה כאילו הוא רוצה להגן על ארצו, אלא עוג הזה חפץ להרוג את שלושת האבות הקדושים, את אברהם אבינו במלחמה ששלחו אליה, את יצחק אבינו באצבעו, ואת יעקב בעינו הרעה,

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל בכל, ולהצלחת כלל ישראל הנמצאים בכל מקום ואחר, הישמרו ויצלם מכל לזכות נשמת מרן הגאון רבנו יוסף שלום אלישיב זצוק"ל וזיע"א, נלב"ע כ"ח תמוז תשע"ב, תנצב"ה.

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות לחודש אב

שם החודש

א. חודש אב הוא ההחודש החמישי למנין חודשי השנה הנמנין מניסן, וכמו שנזכר בפרשת מסעי (במדבר ל"ג ל"ה) ובנביא בכמה מקומות (ולדוגמא בספר מלכים ב' כ"ה ח') ובספר ירמיה (א' ג') ועוד]. ואע"פ שאמרו רבותינו (ירושלמי ראש השנה פ"א הל' ב') ששמות החודשים עלו איתם מבבל, לא מצאנו את שם החודש אב בכתובים, ומ"מ מצאנו במשניות שנקרא החודש אב [עיי' לדוגמא ראש השנה פ"א מ"ג] ותענית (פ"ד מ"ד) פסחים (פ"ד מ"ה), שקלים (פ"ג מ"א)]. ובטעם שם החודש כתב הבן איש חי (ש"ר הקדמת דברים) וז"ל: ולכן חודש זה נקרא אב, שהוא עתיד להיות אב לכל חדשים, מאחר שנעשו בו רעות רבות, מוכרח שיהיו בו טובות מרובות, יותר מכל חדשים, על דרך מה שאמר הכותב שמחנו כימות עניתנו. ונתן טעם נוסף: גם נראה לי שנקרא אב שהוא יתוקן ויתגבר בזכות התורה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, אל"ף בית אלף בינה, ולכן שבטו יששכר. ע"כ. [ועיי' עוד בספר תקנת השבין (אות ו') לרבנו צדוק הכהן מלובלין שנתן טעם עמוק לשם החודש. ונראה לי ליתן טעם נוסף, שאב הוא גילוי רחמים, וכמו שנאמר בתהילים (ק"ג י"ג) קָרָעְתָּ אֶב על קָנִים רָחֵם וְדָןְךָ עַל יִרְאִיוֹ. וחודש זה הגם שהיו בו כאמור צרות רעות ורבות, מ"מ היה גילוי רחמים עצומים, וכשם שאמרו רבותינו על הפסוק מזמור לאסף, שהיה צריך לומר קינה, ונקרא מזמור מפני שכיילה חמתו בעצים ואבנים ולא בבני אדם (כמבואר בקדושין ל"א, עיי' ברש"י ותוס' ד"ה איסתייעא). ועוד כידוע כאשר נכנסו להיכל מצאו את הכרובים מעורים זה בזה (כמבואר ביומא נ"ד: לפי דעה ראשונה), דבר המראה קרבת אלוקים גדולה יותר מכל הזמן, שכן בזמן שאחד מישראל בצער שכינה זועקת ומצטערת בצערו (כמבואר בסנהדרין מ"ו), ואחר ההרג והצער הגדול שעברו ישראל היה גילוי רחמים העצום ביותר, ולכן החודש נקרא אב, שבו נתגלה האב ברחמי העצומים].

מנחם אב

ב. ואמנם ברבות השנים נוסף לחודש זה את השם "מנחם", והפך להיות מנחם אב, [ואינני יודע מתי בדיוק התחיל שם ליווי זה להצטרף לחודש, אולם כבר נמצא לפני למעלה מחמש מאות שנה בספרי השו"ת, וכמו בשו"ת מהר"י בי רב (ס' ל"ג) ובשו"ת דברי ריבון (ס' קפ"ה), ובשניהם קראוהו חודש "מנחם", ולא מנחם אב, ואחר כן מוזכר לרוב בספרי השו"ת בשם מנחם אב], ובודאי נקרא כך מפני החורבן והצרות שאירעו בו, וכשקוראים לחודש "מנחם" אב, הוא כתפילה בכל פעם שאנו מזכירים את שם החודש שהקב"ה ינחמנו מצרותינו, ובפרט חודש אב שלקה בכפלים בשני חורבנות, ועוד צרות רבות וגדולות כגירוש ספרד שהיה גם כן ביום תשעה באב, והוא היה חורבן עצום לבית ישראל אשר בספרד. [ובספר רמתיים צופים (ס' א אות ק"י) כתב טעם שכל העולם מכנים את חודש אב בשם מנחם אב, מנחם לשון נחמה ומה הוא מנחם את אב, היינו אלף בית, והיינו את הקינות שבספר איכה שכולם מסודרים על סדר האלף בית. ובשם הרבי מקאצק כתב בספר איכה הם בא"ב מחמת שכשימרימה ראה החורבן וגודל ההשפעה והקדושה שניטלה מאתנו, כלתה נפשו מגודל המרירות, אז מצא בדעתו לנו שיר התורה וזה היה לו ניחום ולכן נקרא מנחם אב. עכ"ד בקצרה ע"ש באורך].

מזל החודש

ג. מזלו של החודש הוא אריה (כמבואר בספר יצירה פ"ה מ"ג), וכתב בספר בן איש חי (הקדמת פרשת דברים) וז"ל: והנה נודע, כי תוקף ימים רעים של חדש זה, הוא בכניסתו בלבד, שהם תשעה ימים, שיש בהם רי"ו שעות, כמנין גבורה, וכמנין אריה, לכן מזל חודש זה הוא אריה. עכ"ל. [ועוד נראה ליתן טעם מפני שנאמר (ירמיה ד' ז') עֲלֵה אֶרְיָה מִסְּבָכְךָ, ופירש רש"י שזה נבוכדנאצר, והוא עלה על ירושלים בחודש החמישי והחריבה, ולכן מזלו אריה. ועוד שכידוע בבית ראשון חטאו בעבודה זרה, וכמבואר בכל הנביאים, והנה כאשר אנשי כנסת הגדולה ביטלו את היצר הרע של עבודה זרה, שהוא גרם לחורבן בית המקדש, וכאשר ביטלו אותו דימו אותו כאילו יצא אריה של אש מבית המקדש, (וכמבואר ביומא ס"ו:).

וכנגד היצר הרע של עבודה זרה שדומה לאריה, והחריב את בית המקדש, מזלו הוא אריה].

תענית צדיקים

ד. מבואר בתורה שיום פטירת אהרן הכהן היתה ביום ראש חודש אב, וכמו שנאמר בפרשת מסעי (במדבר ל"ג ל"ה) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הָרֹקֶחַ עַל פִּי ה' וַיָּמָת נָשָׁם בַּשָּׁנָה הָאֲרֶבְעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצֵּיטָן מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ. [והוא היחיד שמוזכר לנו בתורה תאריך פטירתו בצורה מפורטת, שנה חודש יום]. והנה בספר הלכות גדולות (ס' י"ח) מנה את כל הימים שאירעו בהם צרות לעם ישראל ומפני כן צריך לצום בהם, וביניהם מנה גם את תאריך פטירת אהרן בא' אב, ואחריו נמשכו כמעט כל אלו שהזכירו תאריכים שצריך לצום בהם. [כמבואר בסדר רב עמרם גאון (סדר תענית), וכן במחזור ויטרי (ס' רע"א), והראב"ה (ח"ג הלכות תענית ס' תתפ"ט), וספר מנהגים דבי מהר"ם (י"ז בתמוז), והאורחות חיים (ח"א טעם לט"ו באב אות כ"ה), וכן בספר כלבו (ס' ס"ג), וכן כתב הטור (ס' תק"פ). ואולם בספר מנורת המאור (פ"ב תפילה הלכות תעניות, עמוד 321, 322) לא הזכיר תאריך זה כצום כלל, ואפשר מפני שהוא ראש חודש וכקושיית הב"י שתובא בסמוך, לא תיקנו בו צום. וגם בסדר רש"י (ס' תקפ"א) הוסיפו אותו בסוגרין, ואפשר מפני טעם זה]. ואולם הבית יוסף (שם) כתב שלא ראה למי שנהג להתענות בימים אלו, ותמה על מה שתיקנו להתענות בראש חודש, ומפני כך כתב בשו"ע (ס' תקפ"פ סעי' א' וב') וז"ל: אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם, ואף על פי שמקצתם בראש חודש, יש מי שאומר שיתענו בו וכו' באחד באב מת אהרן הכהן, ואמנם הרמ"א כתב (בהגהת סעי' א') וז"ל: וטוב שלא להשלים בראש חודש. ע"כ. והנה המגן אברהם (בהקדמה לס' תק"פ) כתב: כתב התניא נשאלו הגאונים על התעניות אלו והשיבו לא ידענו מי תקנם ולכן אין להתענות בראש חודש, וכ"כ השבלי הלקט וכו', אבל אני ראיתי שכתובים בספר מגילת תענית א"כ נתקנה בימי חכמי התלמוד (בתוך דברי הספר הזה) וגם בה"ג כתבם שכל דבריו דברי קבלה לכן כל בעל נפש יחמיר לעצמו אם אפשר לו. עכ"ל. ובאמת שיש להשיב על דבריו, וגם היעב"ץ בפירושו למגילת תענית, בתחילת הפרק האחרון (בו מובאים כל הימים הללו שצריך להתענות בהם) כתב, שפרק זה הוא תוספת מספר בעל הלכות גדולות, והמ"א שגה שחשב שחכמי התלמוד כתבוהו. ועכ"פ כבר הזכרנו שלא נוהגים לצום כיום בתעניות אלו, ובפרט בראש חודש שאין צמים בו כלל.

משנכנס אב

ה. אמרו רבותינו (תענית כ"ו:) משנכנס אב ממעטין בשמחה, ובגמרא (שם כ"ט:) אמר רב פפא הלך בר ישראל שיש לו דין עם נכרי ישתמט ממנו באב שהורע מזלו, וכן נפסק בשו"ע (ס' תקנ"א סעי' א'). ועוד אמרו (יבמות מ"ג:) מראש חודש ועד התענית העם ממעטין מעסקיהן מלישא ומליתן מלבנות ולנטוע ומליארס ומלישא, [ונחלקו רבותינו הראשונים בפירוש דברים אלו האם צריך למעט במשא ומתן לגמרי מראש חודש אב או רק למעט, וכן נחלקו האם מדובר דוקא בבנין ונטיעה של שמחה, וכגון הבונה בית חתנות לבנו, וכעין שאמרו (תענית י"ד:) לגבי תענית ציבור, או שמדובר בכל בנין ונטיעה אפילו שאינם של שמחה. והאריך בזה הבית יוסף]. ובשו"ע (שם סעי' ב') פסק וז"ל: מראש חודש עד התענית ממעטים במשא ובמתן ובבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים שנוטעים לצל להסתופף בצלו או מיני הדס ומיני אהלים. עכ"ל. והיינו שאין האיסור אלא במשא ומתן ומתן ובנין ונטיעה של שמחה, אולם הר"ן (הובא בבית יוסף) מבאר שגם הרחבה לנוי הוא בכלל שמחה, ולכן כל שדעתו להרחיב לשם נוי אסור, וכל שדעתו להרחיב לשם מגורים, מותר. וכן פסק בספר חזון עובדיה (ד' תעניות עמ' קס"ו).

halicot.olam.55@gmail.com - צפניה 47 ירושלים

להצלחת מר אסף מלכה הי"ו, בכל אשר יפנה ישיכיל ויצליח, ולרפואת חמיו וחמותו ויצמן ושושנה נסים, שה' ישלח דברו הטוב וירפאם, אמן.